

Cholajil 021

GÉNESIS

Capítulo 7:1 - 8:13

Käqak'is utzam kämik, ajil tz'aqat tatb'anel, ri qatijonik chupam ri nab'e wuj rech ri Biblia, ri wuj Genesis. Kujriqtaj kämik cho ri Cap. 7 rech wa' we wuj ri' rech ri ojer k'ulwachinik. Xuquje' kaqak'is utzam ri qatijonik rech ri cap. 6, kaqilo ri usipanik ri Dios ri ub'anom rech ri kitzuqik ronojel ri keb'ok na chupam ri jukub'. Chupam ri k'isb'al taq vers. rech ri cap. 6, ri vers. 21 xuquje' ri 22, kaqasak'ij ampe:

21 Xuquje' kamol ronojel uwach wa ri katijowik, chak'alo, rech ri awe at xuquje' ri e are' kakitij na. 22 Ri Noe k'ut xub'ano ronojel ri xtaqan wi ri Ajawaxel. (Gen. 6: 21-22)

K'o jun jasech waral ri man tä rilik: Ri are' xuk'am b'i k'ya ri katijowik chupam ri Jukub' rech kuya' kiwa' ri aje' taq chikop. We ne' k'o jun kub'an jun k'otow chi'aj: "¿Jasche taq ri awajib' man kakitij tä kib'?" Je' ri', rumal chi cho ri q'eqa'l jab' ri achijab' xuquje' ri awajib' man kakitij tä ti'j, man k'o tä jun awaj ri kutij tä ne' ti'j; kab'ix chqe xauquje' chi chupam ri mil junab', ri koyot junam kek'uji' ruk ri chij ri b'alam junam keq'oyi' ruk' ri a'laj k'isik. Ri koj xuquje' ri wakax kakitij raqa'n tirko. wa' we tajin kaqilo ri' are je wa' ri ki'bänik ri awajib' pataq ri q'ij ri' chupam ri jukub', ri kik'ulataj chi jun mul wa'.

Je' ri', kamik k'ut kaqachi'p ri qatijonik chupam ri cap.7 rech ri Genesis, are' k'u kujchoman chirij ri Noé, ri rak'wal ri xroqil, xuquje' ri awajib' ri xeb'ok chupam ri jukub', jas ri taqanik ri xuya' ri Dios. Je' wa' kub'ij ri ver. 1 rech ri cap. 7 rech ri Genesis:

1 Ri Ajawaxel xub'ij che ri Noe: tok chupam ri barco xuquje' ronojel ri e k'o awuk' pawachoch, rumal chi xaq xuwi ri at, at jikom ri nu riqom chikixo'l wa' we winaq ri'. (Gen. 7:1)

Qila' k'ampe kämik, ¿Jas k'u che chi jikom ri Noé? Suk' rumal ri ukojonik, junam ruk' ri kaqil na chupam ri tzijob'elil, ri usuk'ilal ri Abraham rumal ri ukojonik. Je la' chupam ri cap. 15. ver. 6 rech ri Génesis, qasak'ij ampe': Ri Abram xkojon che ri Ajawaxel, are k'u ri Ajawaxel xub'an che chi jikom. Wa' we ri' are' wa' katzijon chirij ri Abraham. Ri ajtz'ib' rech ri wuj Hebreos kub'ij chage chi ri Noé xuwok ri jukub' ruk' kojoni. Rumal k'u wa' we ri' ri Dios xukolo.

¿A ilom la jumul chi ri Dios sib'alaj xk'oxk'ob' uk'ux che we achi ri' chupam jun xib'ib'alalaj k'ajasab'al wachaj? "Tok at, xcha' che." Are je' wa' xuquje' ri sik'inik ri tajin kuya' ri Qawal Jesucrito chke konojel ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew. Chupam ri Evangelio rech ri Mateo, Cap. 11: 28, Ri Qajawal Jesucristo xub'ij wa' taq we tzij ri': Chisa'j wuk' iwonojel ri sib'alaj ixchukuninoq xuquje' ri sib'alaj a'l ri iweqa'n, ri we In k'ut kinya' na uxlanem chiwe. Qila' k'ampe ri uk'isb'alil ri ver. 6 rech ri cap. 7 rech ri Gen. Kaqil wara chi ri Ajawaxel xutz'apij ri porta. Te k'u ri' kuchip ri cap. 8 rech ri Gen. je' wa' kub'an che uchapletajik: Xnata'j k'u ri Noé che ri Dios. ¿A man je'l rilik wa' we ri'? ¿Sib'alaj kajamb'al rilik wa' we ri' ajil tz'aqat tatb'anel! We tä ri Dios xub'an che chi kasachan ri Noé che je' tä wa' xub'an che. Ok'owonoq chi keb' oxib' junab', xub'ij tä ne': "¿K'ax wa' we we! qas xe'l ri achi panujolom ri nu yo'm kan jela'. xintitz' chupam ri jukub', xsachan k'u chwe". K'ax wa' we tä je' xub'ano. Xa k'u ne' ri Dios man sachan tä ri Noé Che. Xna'taj che. Ajil tz'aqat, ri Dios man k'o tä jun jasech kasachan che. K'o la pa ujolom xuquje' in k'o pa ujolom, kujna'taj che. Ri jasech riman kanataj tä che ri Are' ri mak. Chupam ri Jeremias 31:34, je' wa' kub'ij: Man kanataj tä chik chwe ri imak. ¿Jun je'laj chinik wa'!

Are k'u ri Noé xuquje' ri ajparchoch keb'ok chupam ri jukub' ¿A eta'm k'u la chi wa' we tzijob'ilil ri' chirij ri Noé, junam ruk' ri tzijob'elil chirij ri ub'anik ri kaj ulew, ak'owonoq cho ronojel ri uwachulew? Kasak'ix wa' jastane' ri kab'an che ri usik'ixik ri tzijob'elil chriij ri ub'anik ri kaj ulew. Kurij ri qanima' chi wetä kujkowin che utzijoxik jas ri kub'ij ri Babilonico, jas ri xqa'n chirij ri qatijonik chirij ri ub'anik ri kaj ulew, xane' man kujkowin tä wa' che. Ri kaqaj kaqab'ij chi aretaq kaqajunumaj ri kub'ij ri Biblia, kaqariq jun nimalaj k'exb'alil. Xuquje' k'ya che ri kaqariq chupam ri nik'yaj jastaq chik, kaqilo chi xa kuk'ulela'j rib'. Xane' qas xb'antaj wa' chi e k'ya chke ri aje' taq tinamit xuquje' ri winaq, k'o jun kitzijob'elil jas ri ub'anik ri kaj ulew jas ri q'eqal jab'. ¿A ma k'o kub'ij wa' chela ajil tz'aqat, tatb'anel? Rajawaxik wa' kaqab'ij chi k'o jun qastzij tak'alib'al chirij ri ub'anik ri kaj ulew xuquje' ri q'eqal jab'. Man keb'el tä wa' ronojel ruk' taq we jastaq ri' we tä xaq b'anow tzij banom chirij taq we jastaq ri kk'ulmatajik ri'. Qas qastzij chi ri kub'ij ri Babilonico, kuya' taq jastaq ri man qastzij taj, ri uq'alajisanik chi ri aje' taq diosib' xk'uji' jun nimalaj ch'oj chikixol, xuquje' chi tajin kakitij kichuq'ab' ri jun ruk' ri jun chik, are k'u wa' rixb'anowik chi xpe ri nimalaj q'eqal jab'. Ri Uloq' Pixab' ri Ajawaxel kub'ij chi xa rumal ri umak ri achi choch xa je' ri' chi xutaq uloq ri q'eqal jab' rech k'ajasab'al wachaj. Qila' k'ampe ri ver. 2 rech ri cap. 7 rech ri Genesis, qasak'ij ampe:

2 Ronojel chke ri e ch'ajch'oj taq awajib', keb'akoj b'i e wuqub' atitab' xuquje' e wuqub' ama'ib'; (Gen. 7:2a)

Are wa' xux uxe'l jun nimalaj ch'oj, keb' oxib' kan q'ij wa'. Ri Doc. Geraldo Rimmer xuchi'j jun mil dolar che apachin winaq ri kakowinik kuya' jun jasech ri kuk'ulelaj uwach ri Biblia, wa' we ver. ri' xkoj wa' chupam jun q'atb'altzij ri k'o ri pixab'. E k'o jujun taq achijab' ri nim ketamb'al chirij ri Biblia ri man k'o ta kipixab'/liberales rixkiya' ub'ixik chi wa' wejun ver. ri' kuk'ulelaj uwach ri Biblia. ¿Jasche kub'ij chi rajawaxik ke'uk'am b'i ejuk'ulaj, tek'u ri' chi ri' kub'ij chi xe'uk'am b'i ewuqub' chke? Je' lo ri' wachalal, xane' ri rajwaxik chi kaqak'is ri utzam ri sik'inik, chi k'ut kaqil wi, aretaq ri Noé xel chupam ri jukub xuchi'j che sipanik, ri awajib' ri e ch'ajch'oj, che chi'nik che ri Ajawaxel. ¿Jawije' lo ri' kuriqa wi ri Noé ri awajib' ri e ch'ajch'oj we tä matä xeuk'am b'i nik'ya awajib' chik ruk'? Xaq xuwi chikixo'l ri e ch'ajch'oj awajib' xe'uk'am b'i e wuqub', kämik k'ut qeta'm chik jasche je' wa' xub'an che. Chke ri man e ch'ajch'oj taj xe'uk'am b'i e kakab', jun ama' ruk' ri ati't'. Ri e ch'ajch'oj awajib' ri kerrapap cho ri kaj, xe'uk'am b'i e wujub'. Chupam k'ut ri vers. 2 xuquje' ri 3 rech ri Gen. 7, qasak'ij ampe:

*2a Are k'u ri awajib' ri man ech'ajch'oj taj xa jun ati't' xuquje' xa jun ama'.
3 Keb'akoj b'i e wuqub' ati't' xuquje' e wuqub' ama'ib' chikop ri kerropop cho ri kaj, rech man kek'is tä ri kija'l cho ri uwachulew. (Gen. 2a-3)*

Aretaq uyo'm chik ri uchi'nik ri Noé, k'ona' ama' xuquje' ati't' chke konojel ri awajib' xuquje' ri chikop ri kerropapik rech e k'o wi ronojel kiwach chikop cho ri uwachulew. Ri Ver. 4 je' wa' kub'ij:

4 Rumal chi xa pa wuqub' q'ij kinb'ano chi kaqaj jab' puwi' ri uwachulew keb' winaq q'ij (40 dias) xuquje' keb' winaq aq'ab', xa je' ri' kink'is kiwach ronojel ri k'o kik'aslemal ri xemb'ano'. (Gen. 7:4)

Qila' k'ampe, chupam we wuqub' q'ij ri', ronojel winaq kakowin ri' chi we tä xek'ork'ot na chi' ri porta rech ri jukub', qastzij chi qakojo, chi xekowin tä ri' che urriqik ri kolonik. Ri rajawaxik kakib'ano xuwi la chi xekojon tä che ri Dios. Ri Vers. 7 k'a chupam ri 9, je' wa' kub'ij chqe kämik:

7 Xok k'u ri Noé chupam ri barco e rachilam ri uk'ajol, rixroqil xuquje' ri e ralib', rech kekolotaj choch ri joron rech ri nimalaj jab'. 8 Ri awajib' ri e ch'ajch'oj xuquje' ri man e ch'ajch'oj taj, ri chikop ri kerropopik xuquje' ri chikop ri kakijuruj kib' cho ri uwachulew. 9 Xeb'ok ku' ruk' ri Noé e kab'ichal jun ati't' jun ama', jas ri ub'im ri Ajawaxel che. (Gen. 7:7-9)

Man k'o tä jun k'olib'al kaqariq wi chi kub'ij tä ne' chi ri Noé keb'utzukuj tä ne' o keb'uyo'j tä ne' ri awajib' rech keb'ok chupam ri jukub'. Man rajawaxik tä wa' che. Ri awajib' kitukel xepe ruk'. Xuquje' ri ver. 10 je' wa' kub'ij:

10 Aretaq xopam ri wuqub' q'ij, ri nim laj jab' xuchip qajem cho ri uwachulew. (Gen. 7:10)

Wa' we ri' kujuk'am b'i kämik che uchomaxik rij ri nimalaj q'eqa'l jab'. Chujchoman ampe chrij ri nab'e: ri uk'isik kiwach ronojel winaq xuquje' ri ukolik ri Noé xuquje' konojel ri e k'o ruk' chupam ri jukub'. Qasak'ij ampe ch'aqataq che ri jujun vers. ri e k'o apanoq chuch. Ri ver. 10 kub'ij chäqe chi ri joron, ri nimalaj q'eqa'l jab' xpe puwi' ri uwachulew. Are k'u ri ver. 11 je' wa' kub'ij:

11 Chupam ri 600 junab' rech ri uk'aslemal ri Noé, pri 17 q'ij rech ri ukab' ik', xeraq'ti'n uloq ri e q'ateninoq ri nim laj plo xuquje' xejaqtaj uloq taq ri porta re ri kaj. (Gen. 7:11)

Qila' k'ampe chik ri ver. 12 rech we cap. 7 ri', rech ri Genesis:

12 Kawinaq q'ij kawinaq aq'ab' xqaj ri jab' cho ri uwachulew. (Gen. 7:12)

Chujq'ax k'ampe chupam ri ver. 16 je' wa' kub'ij:

16 Xeb'ok b'i jun ati't' xuquje' jun ama' chke ri awajib', qas jas ri xub'ij ri Ajawaxel che ri Noé. Tek'u ri' ri Ajawaxel xutz'apij ri porta rech ri jukub'. (Gen. 7:16)

Are k'u ri nab'e uch'aqapil ri ver. 17, je' wa' kub'ij:

17 Xqaj k'u ri nimalaj jab' kawinaq q'ij cho ri uwachulew. (Gen. 7:17)

Are k'u ri ver. 24, je' wa' kub'ij:

24 Ri uwachulew xkanaj kan chuxe' ri joron, jun cient ruk' cincuenta q'ij. (Gen. 7.24)

Kämik k'ut ke'l uloq jun k'otow chi'aj chirij ri q'eqa'l jab' are k'u wa': ¿A k'o k'u lo jun jasech ri kuk'ut ri tzijob'elil o ri achijab' ri nimaq keta'mb'al/cientificos chi tzij xk'ulmataj ri q'eqa'l jab'? Man qachomajtaj chi kujoj wa' chupam ri jasech ri', xak'une' kaqaj kaqaya' jun wuj chela chi sib'alaj utz we kasak'ij la ri katzijon wa' chirj we jasech ri'. Are ri wuj ri ub'inam "Ri q'eqa'l jab' rech ri Genesis", ri tz'ib'atal rumal ri tata' Henry M.

Morris xuquje' ri tata' John Whitcomb ri resam jun udoctorado chirij ri Biblia xuquje' ri xux ajtij chirij ri Ojer K'ulwachinik chupam ri tijob'al ri ub'inam Teológico de la Gracia en Estados Unidos; xuquje' ri Dr. Henry Morris xuk'am ri udoctorado chrij ri tijonik ri ub'inam filosofía chupam ri nim tijob'al ri k'o pa Minnesota, xuquje' xux ajtij chirij ri tijonik ri ub'inam ingeniería hidráulica xuquje' k'amal b'e rech ri ingeniería civil rech ri Instituto Politécnico rech ri k'olib'al ri ub'inam Virginia, Estados Unidos. Ri Dr. Morris xuquje' ri Dr. Whitcomb xka'n jun, che utz'ib'axik wa' we wuj ri chirij ri q'eqal jab' rech ri Genesis. Chupam wa' we wuj ri' kub'ij wi chi ri q'eqe'l jab', xk'ulmataj wa' puwi' ronojel ri uwachulew; are jun nimalaj k'axk'ol wa' ri xk'ulmatajik, k'o jastaq chupam ri tzijob'elil ri k'utu chi tzij wa' we xk'ulmatajik ri'. Xuquje' k'o e nik'yaj kakib'ij chi xatz je' wi wa' jas ri kaqil kámik ronojel ri k'axk'ol ri kub'an taq ri jab' kámik je' wa' xub'an ojer, are wa' ri kak'utuw chaqawach ronojel ri k'extajik ri kaqil cho ri uwachulew. Are wa' jun che ri k'ya taq jastaq ri kab'ixik ri man q'alaj taj we qastzij o man qastzij taj/teoria kib'in uloq taq wa' we jastaq ri' rech kakesaj kanoq ronojel ri q'alaj uwachil ri xub'an ri nimalaj jab' cho ri uwchulwe ojer, rixk'ulmataj wa' puwi' ronojel ri uwachulew. Xane' ya' ampe ala q chqe, ajil tz'aaqat tatb'anel, chi e k'o e k'ya jastaq ri kuk'utu rech ri xub'an ri q'eqa'l jab' ojer, k'o k'u wa' chupam ri wuj rixkitz'ib'aj ri e keb' achijab' ri tajin kaqab'ij.

E k'o k'ya wuj ri eb'elinoq uloq chupam taq ri kab'an wi ri wuj, ri e tz'ib'tal kumal achijab' ri kaqachomaj uj ri nim kichomanik, o kaqab'ij che chi jun jech' chomanik xuquje' e jech' taq achijab' ri kakitijoj kib' chirij ri utzij ri Dios. Jujun chike kakib'ij chi ri q'eqa'l jab' xaq pa jun k'ob'al xk'ulmataj wi. Kaqab'ij che chi xaq xub'an wa' pataq ri k'olib'al, chupam ri beya' jawije' chi' e k'o wi ri b'inel taq ja', ri Tigris xuquje' ri Eugfrates, xumulij rib' joron jela' jastane' ri ja' ri kab'an wi muxnem, xane' xaq je' la' xub'ano. Ajil tz'aaqat tatb'anel, ri Tioxlaj tz'ib' qas k'uq'alajisaj ruk' saqil chi ri q'eqa'l jab' qas xuch'uq ronojel ri uwach ri uwachulew. Ri wuj ri qab'in uloq chech ala q qas je' kub'an che ub'ixik jas ri kub'ij ri Biblia. Ri komon taq ja kinojisam uwach rononel ri uwachulew. Ri winaq xuquje' ri awajib' e opannoq chupam taq ri nik'yaj ulew chik cho ronojel ri uwachulew. Xak'une' ri k'ulmatajinoq jas ri kub'ij ri Utzij ri Dios, chi ri komon taq ja kech ri winaq xchapletaj uloq wa' ruk' ri Noé. Are wa' ri kub'ij ri Uloq' Pixab' ri Dios. Ajil tz'aaqat tatb'anel jun are kuk'am ri' ri kub'ij ri Biblia o kupaqchij ne' apanoq. We kaqak'is utzam xaq ruk' jastaq o chomanik man qas q'alaj taj we je' o man je' taj chi ronojel rixk'ulmatajik we ne' man qas je' ri' we ne' k'ochik jun jasech xub'ano, we je' wa' kaqab'ij, tajin kaqapaqchij apan ri' ri kub'ij ri Dios. Ri Utzij ri Dios qas kuya' chisaq chi ojer xqaj jun nimalaj jab' puwi' ronojel ri uwachulew. Chupam ri Gen. 23 xuquje' ri 24 rech ri cap. 7, je' wa' kub'ij:

23 Ri Ajawaxel xusachisaj kiwach ronojel ri k'o uk'aslemal cho ri uwachulew, ri winaq, ri wakax, ri chikop ri kakijururej kib', xuquje' ri chikop ri kerropop cho ri kaj. Ronojel k'u wa' xsachisax kiwach cho ri uwachulew. Xuwi xekanaj kan ri Noé xuquje' ri e k'o ruk' chupam ri barco.
24 Ri uwachulew xkanaj kan chuxe' ri joron jun cient ruk' cincuenta q'ij. (Gen. 7:23-24)

Jachin taq ri kakitzukuj taq jastaq rech kakib'ij chi aretaq xub'an ri q'eqal jab' man ronojel tä ri uwachulew xuch'uqu', are kuk'amowaj ri' ri nik'yaj ri kab'ij chi jas ri kaqil kämik are je' ri' xu'b'ano, xuquje' kekanaj ruk' ri kakib'ij chi man tzij tä ri' chi ronojel xub'an k'ax ri man k'o tä chi kilitaj uwach jas ri kub'an jun nimalaj jab' kuch'uq ronojel ri uwaculew. Xane' wachalal ajil tz'aqat, ¿A eta'm la jas ri kub'ij ri Pedro ri taqo'n ri Ajawaxel kuk'asuj pa qachomanik chikij ri kakichomaj wa' we jun chomanik ri'? Kub'ij ri Pedro taqo'n chupam ri ukab' uwuj, cap. 3:3-6, je' wa' kub'ij ta'ampela: *Nab'e chiwetamaj wa' we ri', chi chupam taq ri k'isb'al taq q'ij kepe na winaq ri xaq e ajxinab', kakitze'j uwach jun, ri keb'inik xaq jas ri kub'ij ri kichomanik chke, xuquje' kakib'ij: ¿Jawije' chi' k'o wi ri' ri chi'm uloq chi käpetik? K'a pa ki q'ij kan ri nan tat ojer k'a xekamik, k'amik ri jastaq xaq je' wi re kämik jas ri aretaq xtikitaj uloq ub'anik ri kaj ulew. Wa' we winaq ri' xaq kaka'n che chi man kakich'ob' taj, chi ojer uloq xb'antaj wa' ri kaj taq rumal ri utzij ri Ajawaxel, xuquje' ri uwachulew, ri petinoq che ri joron xuquje' xa rumal ri joron jegelik, xa rumal la xuquje' ri uwachulew ojer xk'is uwach rumal joron.*

Ri winaq ri xaq kakitz'ej uwach jun tzä e k'o wi che ub'ixik ke' chi ronojel ri tajin kak'ulmatajik ri kaqil kämik xaq je' ri' rixk'ulmataj ojer, xane' xaq ketz'an ri kichomanik wa' chup'am, te k'u ri' kakik'amo jas ri kub'ij ri utzij ri Ajawaxel chirij wa' we ri'. Sib'alaj nim rilik ri' we kaqach'ob' rij wa' we ri'.

Je' k'u wa' kaqa'n che uk'isik ri qachomik chirij ri cap. 7 rech ri Genesis. Xuquje' kuriqtaj k'u choch ri cap. 8, kaqil k'ut waral chi ri nimalaj jab' kätani'k, katzalij rijoron pataq ri uk'olib'al xuquje' ri jukub' kuxlan puwi' ri juyub' ri ub'inam Ararat. Ri uk'isb'alil ri cap. 7, xub'ij kan chäqe chi xk'uji' k'u ri joron puwi' ri uwachulew jun cient ruk' cincuent q'ij. Are jun joq'otaj wa' ri uk'amom b'i job' ik' rixk'uji' ri joron puwi' ri uwachulew. Chupam k'u ri cap. 8, kaqilo chi ri joron nojim xtzajik. chupam ri vers, 1 k'a chupam ri 3 qasak'ij ampe:

1 Xnataj k'u ri Noé che ri Ajawaxel. Xuquje' chke ronojel ri awajib' ajpajuyub' xuquje' ri aj uwoja ri e k'o ruk' pri jukub'. Xub'an k'ut chi käpe jun nimalaj kyaqiq cho ri uwachulew, ri joron k'ut nojim xqajik. 2

Xetz'apitaj k'u ri uchi' taq ri plo, xuquje' ri porta taq rech ri kaj, xa je ri' man xqaj tä chik ri jab'. 3 Ri joron nojim xtzaj puwi' ri uwachulew. Ri joron xtzaj pa jun cient ruk' cincuent q'ij. (Gen. 8:1-3)

Qastzij wachalal chi sib'alaj kajamb'al uta'ik chi ri Dios xna'taj ri Noé che. Man xaq tä keb' tzij ri' puwi' ri Noé chupam ri Jukub', utz k'o wi ri' are'. Wa' we jun cap. ri' man xaq xutä wi kutzijoj chiqe chi sib'alaj xpaqi' ri ja, xane' jas xub'ano aretaq xuk'uji' puwi' ri uwachulew xuquje' jas utzäjik xub'ano aretaq xtzajik. Kub'ij chiqe chi ri Dios xub'ano chi kak'ow jun nimalaj kyaqiq' puwi' ri uwachulew. Wa' we ri' man xk'ulmataj tä wa' xa pa jun aq'ab'il. Ri upaq'lab'em ri joron xuk'am b'i jun cient ruk' cincuent q'ij, jas ri qasak'im chik. Tek'u ri' kak'ow chi na keb' cient ruk' sesentayun q'ij che ri utzajik ri joron. Kaqilo chi man xaq tä jun nimalaj jab' wa' ri xaq pa jun k'olib'al xub'an wi. Qila' k'ampe ri kitaqik b'ik ri joj/k'uch xuquje' ri plomax. Ri ver. 4 kub'ij:

4 chupam ri q'ij 17 rech ri ik' wuqub' rech ri junab' ri nimalaj barco xuxlan puwi' ri juyub' Ararat.

Xuquje' ri ver. 5 kuk'is ub'ixik:

5 Ri ja' nojim tajin katzajik, chupan ri nab'e q'ij rech ik' lajuj rech ri junab' ke'q'alajin chi uloq ri uwi' taq ri nimaq taq juyub'. (Gen. 8:5)

Qila' chi k'ampe ri ver. 6, je' wa' kub'ij:

6 Ok'owinoq chi k'ut kawinaq q'ij, ri Noé xujaq ri wantana rech ri barco ri ub'anom. (Gen. 8:6)

Ri ver. 7 je' wa' kub'ij:

7 Tek'uri' xutzooqopij b'i jun joj/k'uch; ri joj k'ut karrapop pa ronojel k'olib'al, reye'm chi kachaqij ri uwach ri ulew. (Gen. 8:7)

Waral k'ut kaqilo chi ri Noé kok che kilik ri chikop ri kerapapik. Keb'utaq b'i e keb' chikop ri kerapapik, ri joj xuquje' ri palomax, kok k'u che kilik. Kaqak'is utz'am ri sik'inik rech ri ver. 8 k'a chupam ri ver. 13 je' wa' kub'ij:

8 Te k'u ri', xutaq b'i jun plomax rech kerila we ya chaqij chik ri uwach ri ulew; 9 Are k'u ri palomax xtzalij pa ri barco rumal chi man xuriq tä jun k'olib'al jawije' chi kuxlan wi, k'o na ri joron choch ri uwach ulew. Xa' je' ri' ri Noé xresaj apanoq ri uq'ab', xuchap ri plomax tek'u ri' xroksaj chupam ri jukub'. 10 Ri Noe xreyej' chi na wuqup q'ij, te k'u ri' xutzooqopij

chb'i jun mul ri plomax. 11 B'enaq q'ij chik aretaq ri plomax xtzalij uloq, ruk'am uloq jun uxaq olivo ruk' ri utzam. Xa je' ri' ri Noé xuch'ob'o chi ri uwach ri ulew tajin kachaqijik. 12 Xreye'j chi k'u na wuqub' q'ij ri Noé, te k'u ri' xutaq chi b'i jun mul chik ri plomax; are k'u ri plomax man xtzalij ta chi uloq ruk' ri Noé. 13 Aretaq ri Noé k'o chik 601 ujunab', chaqij chik ri uwach ri ulew. Ri nab'e q'ij rech ri nab'e ik', ri Noé xutor ri uwi' ri barco xril k'ut chi chaqij chik ri uwach ri uwachulew. (Gen. 8:8-13)

Qila' k'ampe chi ronojel wa' we ri' xuk'am b'i keb' sient ruk' sesanta'un q'ij, xa je' ri' ri q'eqal jab' xuch'uq'ub'ej oxib' sient ruk' setenta'un q'ij. Kaqab'ij che chi xuk'am b'i jun junab' ruk' keb' oxib' q'ij chik. Wa' we ri' kujunumaj ub'ixik wa' ruk' ri Tioxalaj tz'ib' chi ri q'eqal jab' xqaj wa' cho ronojel ri uwachulew. Man xaq tä jas ub'anik onoj saxik jun jul re joron ri katinib'al winaq; xane' qastzij chi nim ub'anik wa' cho we ri'.

Ri Dr. L. E. Shelley ri are' kub'ij chi wa' we q'eqa'l jab' ri' xqaj wa' puwi' ronojel ri uwachulew xuquje' xuch'uq ronojel ri uwachulew. Xuquje' kaqaj kaqsak'iy keb' oxib' tzij che ri ub'im ri are', chirij ri jun k'amb'al no'j ri qas q'alaj chirij ri q'eqa'l jab' puwi' ronojel ri uwachulew qila' ampe chkij ri awajib' ri ketunik. Kub'ij ri are': Ri elefantes e muqtal chupam taq ri jul rech ri joron ulew rech Siberia, xuquje' chupam ri taq ri ulew rech Asia xuquje' pa ukyaq'ab' q'ij rech ri Alaska xuquje' chupam ri tinamit rech Canadá. E k'ya keriqtaj chupam ri paqalik ulew man emuqtal tä chupam nakno'b', e millones wa' e k'o chupam. Ri are' kuk'is utzam ub'ixik chqe chikij wa' we awaj ri'. wa' we e are' ri' xesolixik, chi k'ut kaqil wi chi xa ejiq'noq. We tä xa xetzaq uloq k'a chikaj xeb'e pataq ri jul, xa' tä wijal ri' xekamsanik. Xane' aretaq kaqib' chi b'i jub'iq jun pa ukyaq'ab' q'ij, e k'ya ke'uriq na jun. Ri jub'iq ulew rech ri saq plo chupam ri ub'inam ártico, kariqtaj wa' ri b'aqilal ri' junam ruk' ri tigre ri ub'anik ri uware rikojom che ri ch'ayb'al/sable, rech ri jun nimalaj chikop ri ajtu, ri oso ri käwar pataq pek, ri wakax rech juyub', ri ukutamil taq ri che', ri b'enaq uxe'ra' chupam ri ulew. Kämik man k'o tä chi jun wa' che taq we che' ri' chupam taq we k'olib'al ri'. Ri e naqa'j kekanaj wi, kekanaj wa' pa miles kilometros. Ri chikop ri ub'inam mamut man kakowin tä wa' are' kutij ri q'ayes taq ri rumal chi sib'alaj man enimaq taj ri kek'iy chupam taq we k'olib'al ri'. Aretaq xepil taq wa' we awaj ri' xq'aljin chikipam ri k'isb'al kiwa' rixkitijo, ri uxaq taq chäj xuquje' k'ix taq che'. Wa' we awajib' ri' ri kib'anam mamuts e k'ask'oj aretaq xemuqtaj kan chupam taq ri jul aretaq ri jul taq ri' exq'ol apanoq. Ri jul taq ri' xuquje' ri e chikop xeb'ux kan e ko xuquje' man xech'ich'ujir tä chik, rumal chi man q'alaj tä chke chi xepuq'puptäne'. Ri Dr. Shelley kutzijoj chi ri uware' ri mamut xek'ix wa' puwi' taq ri q'am ri e k'o puwi' ri taq ri joron chupam ri tinamit ri ub'inam Londres, ak'owinoq mil junab' wa'. Ri ja ri kek'ol wi taq ojer taq jastaq ri ub'inam Historia Natural

xuloq' ri ujolom xuquje' jun chikop ri uchapom ri mamut chupam jun k'ib'al re ri b'a'q ri ub'inam marfil chupam ri q'am ri k'o puwi' ri joron chupam ri tinamit Londres. Ri jolomaj ri' qas ko na man k'o tä ub'anom, xuquje' qas ch'uqutal na ruk' ri ut'yojilal. Ri achijab' rixkiso'l rij wa' taq we jastaq ri' xkitij ri kitijal taq we awajib' rech man kekäm ta che wijal, ri xekowir kan chupam taq we juljaq ri' pa 4,600 junab'. Ajil tz'aaqat tatb'anel, we karaj jun chi k'o ri kaq'alajisanik, we qastzij ri' xub'an ri nimalaj q'eqa'l jab' xuquje' we cho ronojel ri uwachulew, k'ya ri kak'utuw chaqawach we kaqaj kaqak'amowaj.

Kämik k'ut kurij ri qanima', kaqak'ut jun qastzij ri nim ub'anik ajchikaj ri k'o waral quk' ri katzijox chirij ri joj/k'uch xuquje' ri plomax. Xane', nab'e jasech, kaqaj kaqaya' ub'ixik ri plomax xtzalij uloq, xuquje' xuk'am uloq jub'iq q'ayes, jun uxaq ri olivo pa utza'm. Man kaqach'op taj jasche jun uxaq olivo, wa' we uxaq olivo ri' uk'axwachim wi ri jamaril, xane' je' wa ri'. Aretaq xtzalij uloq ri plomax, aretaq b'enaq chik, rumal wa' xq'aljinik chi ri sachan wachaj q'axnoq chik, xuquje' kunimaj chi katzalij jun cho ri ulew. K'o k'u jun jamaril chupam wa' we jun tzalijem ri' pune' je' ri' kaqilo chi ri achi ri kel uloq chupam ri jukub' are na ri achi ri xok chupam. Ri rak'wal taq ri Noé k'o ri' kuk' xuquje' ri no'jmanik rixk'uji' kuk' ri winaq rixka'no chi xpe ri q'eqal jab'. Kaqariq k'ut chi ri uno'jmanik ri winaq man kuk'ut tä jun k'exenik k'o tä ne' jun utzil ri kkano aretaq ak'owonaq chik ri q'eqa'l jab', man je' tä k'ut.

Kujchoman chirij ri tijonik ajchikaj. Kaqilo chi ri Noé xok che kilik ri aje' taq chikop ri keropapik, xuquje' xutaq k'u b'i ri joj/k'uch. Man tzalik tä k'u uloq ri joj chupam ri jukub' xuquje' ¿Jas k'u lo che man xtzalij taj? ¡Ah! qila'ampe jas kutij ri joj/k'uch. Jun joj/k'uch kutij ronojel uwach. Qila' k'ampe pataq kan ri q'ij ri' sib'alaj k'ya ri' ri ti'j ri kech taq ri awajib' ri e kaminaq ri xaq k'olik rech patijik aretaq q'axnaq chik ri q'eqa'l jab'. Are wa' ri kutij ri joj/k'uch. Man xtzalij tä uloq, rumal chi ronojel wa' we ri', xwaktalob' kan chila' xuquje' sib'alaj kakikot wa' ruk' rumal chi ri are' are jun chikop ri man ch'ajch'oj taj. Are k'u ri plomax man junam tä wa' ruk', are' jun chikop ch'ajch'oj, are' je' rilik wa' rumal ri Biblia chuch apanoq. Kanataj ri' chela ajil tz'aaqat tatb'anel, chi ri Noé xeb'ukoj b'i awajib' e cha'jch'oj chi man e ch'ajch'oj taj chupam ri jukub'. Ri plomax are' jun k'amal b'i tzij ri xuk'am uloq junam ruk' jun utzalaj tzilib'al tzij. Aretaq ub'anom chik ri ukab' raqan ri plomax, xuch'ob' ri Noé chi ri joron rech ri uq'atow tzij ri Ajawaxel elinoq chik cho ri uwachulew, rumal chi ri uxaq ri q'ayes olivo ri uk'amom b'i ri plomax xuq'alajisaj chi ri ulew q'alaj chik.

kaqaj k'ut kaqak'is na ri qachak uk' alaq xane' ri qajoq'otaj xopanik rajawaxik kaqya' na kan waral. Kaqak'is utzam wa' ri qatijonik ajchikaj, chupam na ri jun qachak chik. Are' wa' ri qach'awem ¡Chi ri Ajawaxel kutix tä k'u na ri ki' taq utewchib'al puwi' alaq!